

ГЛАСНИК ГЕОГРАФСКОГ ДРУШТВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
HERALD OF THE GEOGRAPHIC SOCIETY OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

ГОДИНА 2000.

YEAR 2000.

Свеска 5

Volume 5

UDK: 371.124:91

МАЊИ ПРИЛОЗИ – SUPPLEMENTS

Милан ЈОКАНОВИЋ*

ЛИК НАСТАВНИКА ГЕОГРАФИЈЕ У РЕФОРМИСАНОЈ ШКОЛИ

ОД РЕДАКЦИЈЕ

Настава географије је дugo времена трпјела од описног метода који није омогућавао квалитетније упознавање географске стварности. Вријеме у ком живимо карактерише се изванредном стваралачком динамиком, а посебно у нашој земљи у којој социјалистичка друштвена заједница трансформисше све брже простор на ком живимо. Зато је у настави географије потребна друкчија обрада географске материје. Стицање географских знања и стварање географске културе код наших ученика зависи у првом реду од стручне и методске спреме наставника географије.

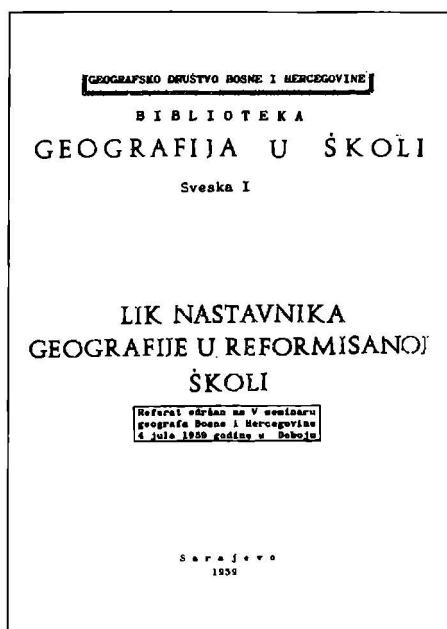
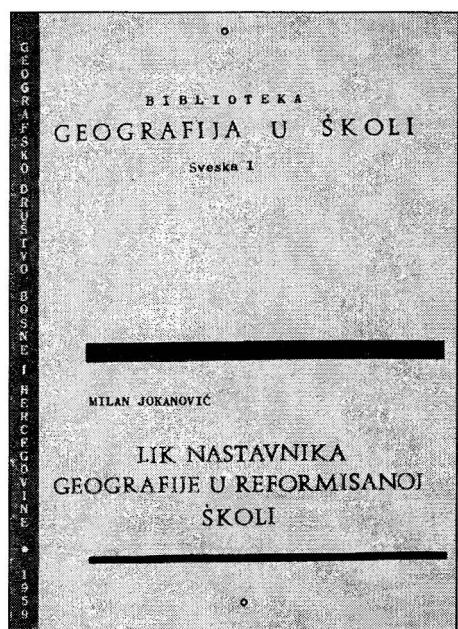
Географско друштво Босне и Херцеговине покреће стога библиотеку "Географија у школи" са жељом да у вријеме тражења нових метода стицања школског знања о природи и друштву придонесе унапређењу наставе географије и тако помогне напоре заједнице у реформи наше школе.

Сарадња у овој едицији отворена је сваком географу. Радови који ће се објављивати у појединим свескама износиће лична мишљења и искуства аутора, која могу и треба да послуже и као подстицај и основа за даљу дискусију о проблемима унапређења наставе географије.

Другарице и другови,

говорити о лицу наставника географије у школама у којима се географија као предмет обрађује, значи, с једне стране, говорити о лицу наставника уопће, тј. о његовим интелектуалним и моралним својствима, о његовој стручној, педагошкој и методској спреми и о његовој опћој култури, о његову залагању у раду у школи, као и о његовој активности у јавном животу. Одмах морам напоменути да се задатак овог реферата неће кретати у правцу третирања свеукупних особина наставника географије, премда ће, мислим, у дискусији бити могуће и на овај аспект упозорити и о њему расправљати.

* Милан Јокановић, дугогодишњи професор ВПШ у Сарајеву, предавао Регионалну географију Југославије и на Природноматематичком факултету у Сарајеву одржао је 4.7.1959. године на V семинару ГД БиХ у Добоју наведено предавање. Одмах је закључено да се предавање штампа као Свеска I Библиотеке "Географија у школи" што је и урађено исте године. Уредник је био Милош Ђеловитић, а чланови редакције М. Јокановић и Ј. Гранов. Тираж свеске је био 1000 примјерака, који је убрзо растурен. Исти реферат штампан је још једном. Чини нам се веома ---потребним овај рад штампати још једном.

С друге стране, говорити о лицу наставника у нашој реформисаној школи, тј. о његову лицу послије доношења посљедњих закона о нашим школама, као и посљедњих планова и програма за основне школе и гимназије, не значи да је лицо нашег наставника географије прије провођења посљедње реформе наше школе у начелу требало да буде друкчији. Напротив, мислим да су оне позитивне особине нашег наставника које треба да у реформисаној школи дођу до изражaja постојале и прије, само што их у реформисаној школи треба темељитије и на ширем плану манифестовати.

Реформа школе у најширем смислу ријечи, као и реформа цјелокупних наших друштвених односа и стремљења, започела је у нашој Народнослободилачкој борби. Тада су већ постављени темељи концепцији нове школе, која је морала служити интересима најширих народних слојева, што значи - развијању братства и јединства наших народа, борби за ослобођење земље од окупатора, борби за учвршћење народне власти у земљи и припремању социјалистичких друштвених односа.

И након дефинитивног ослобођења земље, наша школа, иако у тешким условима посљератне обнове и изградње, била је по својим основним смјерницама нова школа. Већ у првим данима у њој је било истакнуто начело што веће очигледности у настави, захтјев за борбу против вербализма, за пријатељски однос између наставника и ученика, за што бољу сарадњу школе са организацијом Народне омладине итд. Укратко, у нашој посљератној школи су већ у почетку биле испољене и истакнуте све оне тенденције које су постављене као база данашње реформисане школе.

Али од поставки до њихова потпуна остварења дуг је пут. На томе путу настави географије пада у дио частан и тежак задатак васпитања у наставном процесу на редовним школским часовима као и путем ванчасовне школске

активности на излетима, екскурзијама, семинарским вјежбама и другим облицима рада изван редовних наставних часова.

Због тога наставник географије треба прије свега да добро познаје све облике рада помоћу којих ће мочи свој образовни и одгоjni задатак путем свога предмета најбоље обављати. Наравно, ми тиме не поричемо ни обавезу ни могућност наставника географије да као васпитач дјелује и изван оквира свога предмета, али тој тематици овај реферат није посвећен.

Основни постулати за успјешно дјеловање свакога наставника путем наставе одређеног предмета јесу његова стручна и методска спрема.

Стручна спрема наставника географије. - Када је ријеч о стручној спреми наставника географије, одмах морамо рећи да је то прилично неодређен појам. У оквир географије као наставног предмета улази извјесно географско градиво које на факултетима није никада представљало основну географску материју, а у основној и средњој школи јако је истакнуто. Напримјер, наставник географије долази са факултета у учioniцу а да не зна колика је површина ове или оне државе и колико ова или она држава има становника. Пита се, је ли такав наставник због тога стручно неспреман. Мислим да није, јер таква материја и не значи срж географских знања. То ипак не дозвољава наставнику географије да се према познавању оваквих чињеница, барем док су оне у наставном процесу актуелне, немарно односи. Он их мора за одређену прилику научити.

Демографске особине поједињих земаља су флукутабилне вриједности. Непознавање тих чињеница, ако се ради о бројчаним вриједностима, нешто је сасвим нормално, али у тренутку кад наставник обрађује ову или ону земљу, он о тим чињеницама мора нешто поуздано знати.

Стручна спрема наставника географије који је дипломирао на факултету није и не би смјела бити једнака стручној спреми наставника који је свршио вишу педагошку школу. Стручна спрема бившег слушача факултета свакако би морала бити и шире и дубља него свршеног слушача више педагошке школе. Па ипак, и једни и други, кад се у учioniци сукобе са стварношћу, наићи ће на много тога што они у току својих студија од својих наставника нису чули, или им је само узгред споменуто, а они су о томе својим ученицима дужни нешто рећи. У томе случају наставник је дужан оцјенити научну, образовну и одгојну вриједност такве материје и сам се, према одговарајућој литератури, с таквом материјом упознати. Управо, у оквир стручне спреме наставника у првом реду улази његова способност да се с лакоћом служи стручном литературом, да је зна пронаћи, да је разумије и да је умије примијенити.

Наставник географије, без обзира где се за наставнички позив спремао, мора бити толико стручно спреман да се зна критички служити уџбеником, да може уочити евентуалне погрешне чињенице или погрешна третирања чињеница у уџбенику и упозорити ученике на погрешна мјеста у уџбенику. Овде се, да опет истакнем већ спомињане нумеричке податке, не ради толико о промјенама броја становника, о висини врхова и о дужинама ријека, колико о битним карактеристикама поједињих земаља и о правилним интерпретацијама појмова. Не би се смјело десити да наставник објашњава климу пустиње Тар у Индији на начин како је то дато у једном уџбенику географије, као да монсуни у овој области не могу изазвати падавине зато јер је она сувише

зажарена, а да се не истакне битна карактеристика монсуну у овом дијелу Земље, чији интензитет није једнак интензитету монсуну у другим дијеловима Индијског полуотока.

Стручна спрема наставника не испољава се толико у томе да он може набрајати земље у којима се производи нафта према количинама производње, колико у томе да он зна за које геолошке слојеве су везана лежишта овог енергетског извора.

Стручно спреман наставник треба знати да су на Језерској висоравни у Африци саване основна вегетацијска формација, али исто тако њему мора бити јасно и зашто је то тако. Ученик га може с пуним правом упитати, зар се тамо не налазе тропске прашуме, кад се ти крајеви добрим дијелом налазе у екваторској зони жарког појаса.

Коликогод је са становишта политичке науке и политичке географије важно знати да се народи Африке све више буде и све снажније испољавају своје ослободилачке тежње, толико је исто важно знати због чега колонијалне власти толико упорно чувају своје позиције на овоме континенту, а то су: велико рудно богатство и огромне могућности за развијак земљорадње и сточарства, и посебно на извесним дијеловима овога континента, могућности аклиматизације и колонизације бијелих људи. Укратко, треба познавати физичке особине афричког континента, па да и наставник и ученици схвате данашња политичка збивања на њему. Једнострano прилажење овоме проблему само с његова политичког аспекта, па ма како интересантно то наставник излагао, не би представљало географију. А наставник географије не би смио никада изгубити из вида концепцију географије као комплексне науке, у којој све чињенице треба излагати у дијалектикој повезаности.

У оквир стручне спреме наставника географије свакако улази и његова способност да у свакој прилици остане на терену географије, на коју увијек мора гледати као на науку којој је основни задатак утврђивање односа што владају између људских заједница и природе. Овакво прилажење географији захтијева од наставника географије не само познавање физичко-географских особина Земље као небеског тијела и појединих њених дијелова него и извесно познавање закона друштвено-економског развитка уопће, као и друштвеног развитка на појединим дијеловима Земљине површине. Није доволно истаћи да је Шпанија фашистичка држава, а не знати ништа о фашизму као појави, а тако исто не знати какви су друштвено-економски односи омогућили појаву фашизма у овој земљи.

Расна дискриминација и сепарација у Јужноафричкој Унији није само појава коју наставник географије треба регистровати само тако што ће ученицима патетички изјавити да ми такву дискриминацију осуђујемо као реакционарну појаву. Расну дискриминацију у Јужноафричкој Унији треба ученицима и објаснити: незнанан број бијелаца према броју Црнаца; бијелци су власници рудника, фабрика и најбољих пољопривредних површине, они се боје да ће им црничко становништво, ако буде с њима изједначено, преотети економске позиције које треба чувати и под цијену дискриминације и терора.

Из овога свега слиједи да наставник географије мора располагати извесним фондом знања из историје, политичке економије и социологије, а за правилно третирање чињеница и елемената историјског материјализма. Све то није лако постићи, што значи да није лако бити добар наставник географије.

Погрешно би било од наставника географије захтијевати ону обимност и дубину познавања науке којом се у наставном процесу бави а коју претпостављамо код научних радника. Не, за наставника географије је важно да се он подједнако добро сналази у свима гранама географије, а да при томе не мора бити посебан стручњак у овој или оној географској дисциплини, јер је за њега од посебне стручности много важније осећање мјере, тј. да у комплексу географских чињеница зна колико од тих чињеница смије ученицима саопштити а да не буде преопшiran и да извјесним чињеницама не да мање мјеста у корист других чињеница.

Наставник географије мора бити способан да географску стварност сагледава не само по редосљеду којим је она у уџбеницима изложена. Он може много знати о Аргентини, о Јужноафричкој Унији и о Аустралији, али он, пре мда то ни у једном уџбенику регионалне географије није као посебна материја обрађено, мора знати шта је у географском лицу ових земаља заједничко, а шта није, и који су фактори ту били одлучни. Наставник географије треба да има преглед цјелокупне географске материје и да увијек буде спреман на упоређивање, на изналажење карактеристичних сличности и разлика међу појединим земаљама, као и на утврђивање фактора који су одређене сличности или разлике изазвали. Неке сличности се намећу саме по себи, оне извиру из основних географских чињеница, као напримjer сличност између Аустрије и Швајцарске. Друге опет нису толико очите, а ипак постоје, као напр. сличност између Швајцарске и Данске (влажна клима и повољни услови за сточарство на површинама мале родности, висок принос житарица као посљедица примјене агротехничких и агрохемијских мјера и коначно висок животни стандард становништва).

Наставник географије мора бити свјестан да прилажење појединим територијама мора донекле бити зависно од привредног и политичког значаја који поједине земаље имају у оквиру опћесвјетских збивања. Већим, привредно и политички активнијим и значајнијим државама, кад се ради о стручности наставника, треба несумњиво посветити више пажње и њих наставник мора несумњиво боље упознати. Само, у томе се не смије ићи предалеко и извјесне земаље због њихове привредне заосталости и политичке неиспљоњености занемарити и с њима се не упознати. То се не смије дрогодити; то би према извјесним земаљама била не само неправда него би било и на штету научности у географији. Свака област има одређену географску функцију, коју наставник треба да познаје. Гвајана у Јужној Америци је колонијална земља. Њено богатство у бокситу чини је значајном привредном цјелином, без обзира на то што народ Гвајане нема удјела у добити од експлоатације ове руде и што Гвајана има ранг најобичније колоније. Ниједна држава на Земљи, без обзира на њену привредну снагу и њену политичку улогу у свијету, као и без обзира на друштвене односе који у њој владају, не смије бити за географа у толикој мјери у првом плану да друге земаље занемари и да о њима не зна ништа више него то да постоје, или, евентуално, ни то. Све се то једнога дана може измијенити, па и да економски беззначајне земаље постану значајне. Па и ако се не измијени, наставник о тим земаљама треба увијек нешто знати, јер, коначно, географија је наука о Земљи, а не само о одабраним земаљама.

Географ је у своме раду упућен на географску литературу. Он је не може сву прочитати, али ју је дужан по могућности пратити. Посебно мјесто у поз-

навању литературе заузима сналажење на географских картама и у атласима. Наставник географије је дужан да код ученика развија картографску писменост. Да би тај задатак могао успјешно обављати, потребно је да је и сам има, али у неупоредиво већем домуену него ученик. Он ће ту писменост стећи на основу упоређивања података на картама са текстовима у географској литератури. На тај начин он ће моћи утврдити могућност стварања закључчака о појединим областима на Земљи и прије упознавања тих области из литературе. Ако наставник на географској карти прочита да хладна морска струја јужног Атлантика додирује афричке обале у повратничким географским ширинама, а познато му је да је у истим географским ширинама хладна Перуанска струја градитељ пустиње Атакаме, онда му се нужно намеће закључчак о постојању сличне области у Југозападној Африци. Умјети са карте читати токове морских струја и њихове реперкусије на копнене површине поред којих оне теку, за наставнике који ту проблематику познају нешто је сасвим јасно и обично, и они ће се чудити зашто о свему томе говорим. Међутим, искуство које сам у томе погледу с појединим наставницима имао говори да је било потребно на ово обратити пажњу. Исто тако карте климатских средњих вриједности могу наставнику помоћи да у недостатку стручне литературе, па и онда кад таква литература наставнику стоји при руци, дођу до правилних закључчака о клими појединих крајева, а посебно са становишта упоређивања, које је у томе погледу за наставника географа најдрагоценјије.

Много тога о чему су наставници географије на школама које су завршили учили, било је лишене методе савлађивања и усвајања. Зато, кад ступе у наставничку праксу, много тога и забораве. Али, ако наставник нађе кључ за објашњење одређених чињеница, а тај кључ врло често дају добре географске карте, онда он те чињенице у њиховим главним обрисима или никада неће заборавити, или ће их ако их заборави, моћи помоћу карте лако обновити.

Наставник географије мора да умије проматрати на терену Смисао за проматрање на терену и закључивања на основу проматрања наставници стичу у току студија. Они о томе подносе доказе својим рефератима или семинарским радовима које раде у току студија, као и дипломским радовима и радовима за стручне испите након праксе проведене у служби. Па и ту се поставља питање умјешности проматрања и закључивања. Многи наставници су у својим описивањима и закључивањима више склони да траже ослонац у литератури, па често и у таквој литератури која са географијом има мало заједничког, а мало су вольни гледати властитим очима у крај о коме желе нешто рећи. Зато се дешава да извјесни студенти у рефератима о јавичају не умију да изроне из цифара које су им дали статистички заводи и не виде земљу и људе у њиховој очигледној динамици. А наставници географије који изводе ученике на једнодневне или полуједнодневне излете, увијек су више упућени на оно што могу сами видјети у природи него на објављене или необјављене податке. Нека нико не мисли да овим желимо потцијенити вриједност статистичких извора и друге написане грађе, али у географским освртима, гдјегод је то могуће, у први план треба да дође до изражaja гледање око себе, посматрање природе и људи и утврђивање њихових међусобних веза. То треба бити главни задатак географије.

Посебно овдје треба истаћи нужност да наставник географије обнавља своје знање о Земљи као небеском тијелу, као и о свим чињеницама које су с тим у вези. Такозвана математичка географија, иако по својој научној страни представља само географску пропедеутику, тј. систем знања који у научној обради географије слабо додирују, већ њихову научно-истраживачку усмјереност препуштају астрономима и геофизичарима, за наставнике географије је основна материја. Географ који се у математичкој географији не сналази не може бити добар наставник. Празнина на томе пољу географије не може се ничим компензирати.

О другим географским дисциплинама са становишта проблема добrog наставника географије не желим овдје расправљати. Једино можемо рећи да остale дисциплине, како ми се чини, за наставнике географије не значе онај камен спотицања који представља математичка географија, али под условом да се стечено знање понавља и провјерава.

У вези са тенденцијама да се у оквиру наставе географије убаце теме које не спадају у оквир географске науке, али су из образовних или одгојних разлога постале саставни дио програма географије у основној или средњој школи, можемо рећи да наставницима географије у таквим условима не остаје ништа друго него да се, како сами знају и умију, снађу и с таквом материјом упознају.

Свима нам је познато да сваки наставник, без обзира на струку, на опћем дијелу стручног испита полаже и грађу из уставног уређења ФНРЈ. То је све лијепо, али наставник географије као наставник који о овој материји мора нешто говорити својим ученицима, треба из ове области имати солиднију спрему од наставника других струка, изузев, можда, наставника историје. Да би се то постигло, потребно би било да се материја овога предмета студентима географије излаже још у току њихових студија. Наша је дужност да на овоме мјесту поново (јер се о томе прије и говорило и поднесена је од стране нашег Друштва надлежнима једна представка) изнесемо своје мишљење и упозоримо на акутност овога питања. Мало је чудно да наставници географије, који треба да ученицима говоре о нашем друштвеном и политичком уређењу, понекад не знају да Савезно вijeћe и Савезно извршно вijeћe није исто тијело, или не знају на коме принципу почива наша федерација, или мисле да су административни органи савјета за просвјету исто што и савјети. То је све посљедица недовољног политичко-друштвеног образовања. То све би се код наставника других струка, још некако могло и толерисати, али овакво непознавање ствари не би смјело бити својствено онима који о томе треба да уче наше ученике. Наставник географије који не познаје економску и политичку структуру властите домовине, а не показује смисла ни воље да је упозна, најблаже речено, аполитичан је, а такав наставник није пожељан ниједном друштвеном систему, па ни нашем.

Наставник географије и познавање савремених догађаја. - У свијету се непрестано дешавају промјене политичке консталације поједињих земаља. Наставник географије дужан је да прати те промјене. А може их пратити ако чита дневну штампу. При томе је потребно водити евидентацију о знаменитијим догађајима, а нарочито о промјенама политичко-економског статуса поједињих земаља. Истина, и уџбеници и атлас "Сељачке слоге" у Загребу ове промјене региструју. Али понекад се промјене десе између два нова издања, тако да о њима наставник не може из уџбеника или из споменутог атласа

ништа сазнати. Зато је потребно да наставници сами настале промјене региструју у посебној свесци или на маргинама листова у уџбеницима на одговарајућем мјесту. Не би се смјело десити, а то се дешава, да наставник географије не зна за постојање Једињене Арапске Републике или Судана, за промјене на Куби или Ираку, за Бандуншку конференцију азијско-афричких земаља, за Багдадски или СЕАТО пакт или за многе тако важне догађаје или формације које постоје.

Читање дневне штампе потребно је зато да се прате промјене у нашој земљи. Нека се сваки наставник запита, да ли он прати политичку литературу у којој су изложени наши ставови и према догађајима у свијету и код нас, а ако не то, да ли бар прати дневну штампу. Ако то не чини, он не може свој наставнички задатак правилно обављати.

Наставник географије и друге науке. - Истакли смо потребу да наставник географије има извјестан увид у политичку историју, политичку економију и социологију. Али није све у томе. Наставник географије у своме раду често додирује научну материју и још неких других наука, као физике, хемије, биологије и математике. Његово сналажење у тим наукама свакако је један од елемената његове врсноће као наставника географије. Овим не желимо рећи да би се наставници географије сада морали упутити на студиј ових наука. То би било и бесмислено и временски немогуће. Али наставник географије треба да се у одређеним приликама упита да ли су му извјесни појмови из области ових наука с којима се у настави свога предмета сусреће јасни. Ако нису, нека их по неком средњошколском уџбенику утврди. Не би се смјело десити да се наставник, говорећи о воденој снази наших ријека, израженој у коњским снагама или у киловатима, задовољи тврђњом да водена снага наших ријека износи 16,000.000 Kw или 21,760.000 HP, а да му није јасан смисао ових појмова. Не би се смјело десити да наставник говорећи о дестилацији дрвета у Теслићу не зна о чему се то у принципу ради. Не би се смјело десити да наставник говорећи о животу у морској води говори о китовима као о великим рибама. Сви смо ми много тога у средњој школи научили, па послије и заборавили. Али зато нам је дужност, кад се са одређеним, нама непознатим, односно заборављеним појмовима из области других наука на терену нашега предмета сусретнемо, да нађемо прикладан уџбеник и те појмове по њему обновимо.

Физичка конституција наставника географије. - Наставник географије је у неку руку и теренски човјек. Он изводи ученике на ближе и даље излете. Зато је пожељно да он за тај посао буде физички способан. Он мора бити способан за пјешачење, а то значи да мора бити здравих ногу и здрава срца, барем толико да може на терену издржати три до четири сата у кретању. Нико не зна какве се промјене с његовим здрављем у току његова живота могу десити, али ниједан млади човјек који нема физичке кондиције за кретање по природи не би требало да започиње студије географије. Са те тачке гледишта, најбоље би било кад би наставник географије био спорташ, а посебно планинар, јер би на тај начин у једној личности биле уједињене двије компоненте добра наставника: стручна спрема и физичка кондиција потребна за упот-

Сада ЦЕНТО

пуњавање стручне спреме, као и за стварање за наставнички позив толико потребног ведрого расположења.

Наставник географије и путовања. - Потребу путовања наставника географије није потребно овдје наглашавати. Оно је корисно увијек, па и онда кад се обавља без стручног руководства. Посебно је корисно, а и нужно, да наставник путовањем упозна што већи дио властите домовине. Не ради се ту толико о броју пређених километара колико о томе да се наставник аутопситетом упозна са што више различитих облика у природи и различитим културним дјеловањем насталих физиономија, које се на малом простору наше земље тако снажно испреплећу.

Наставник географије и методика његова предмета. - Да неко буде добар наставник географије у првом реду је потребно да буде стручно спреман. У другом реду је потребно да влада методиком свога предмета. Наставнику без стручне спреме методска срема неће ништа помоћи, он ће као добар методичар без потребне стручне спреме само жонглирати и то ће ученици брзо открити. Стручно спреман наставник без смисла и воље за методом опет неће вљати. Он ће правити екскурзије у материју свога предмета, не водећи рачуна о томе шта ученицима треба или не треба рећи. Његови часови могу постати досадни, јер ће бити лишени основних обиљежја добре наставе, сарадње са ученицима, активизирања ученика, развијања смисла и воље за предмет и неће имати одгојне вриједности. Истина је, може се десити да поједини наставник и без познавања основа педагогије и методике чисто снагом своје интелигенције и добра воље наставу обавља успјешно. Али његов рад би био знатно успјешнији када би испред свих његових успјеха стајала педагошка и теоријско-методска предспрема за наставнички позив. Погрешно је што неки наставници наставну методику свјесно занемарују, мислећи да је главно да са стручног становишта материју правилно излажу.

Наставник географије у данашњој школи мора се борити за примјену свих наставних средстава која се у настави географије препоручују. Он се, наравно, уз одговарајуће могућности, мора борити да школа добије сва очигледна средства до којих је могуће доћи, а кад их добије, да се њима служи. У данашњој школи наставник географије требало би да умије не само цртати и скицирати него и фотографисати, те руковати епидиаскопом, диапозитивом и филмским апаратом. Било би идеално кад би наставник географије на сваки излет или на сваку екскурзију понио фотоапарат и када би након извјесног времена могао ученицима демонстрирати фотографије карактеристичних облика са терена на коме је излет обављен.

Сада се питамо, колико је таквих наставника који споменутим апаратима знају руковати и где они стичу спрему у овом погледу. На ово питање нека одговоре наставници у току дискусије. Ја само ово питање постављам са жељом да се истакне његова актуелност, па можда и акутност. Треба ли стицање ових знања препустити стихији или да оно уђе у обавезу школа у којима се наставници географије спремају за свој позив?

Наставник географије треба имати и организаторског смисла. Он мора да зна организовати излете и екскурзије, како у техничком тако и у наставном погледу. У том погледу свакако је најбоље да се излети, а посебно екскурзије, подузимају уз учествовање више наставника, тако да се једни наставници могу користити знањем и искуством других и од њих учити. Краће излете може на-

тавник географије подузимати са ученицима и сам, али екскурзије на веће даљине не би требало подузимати без двојице наставника, што не значи да оба наставника морају бити географи. Иначе, о екскурзијама на овоме мјесту не бих желио више говорити, а уколико присутни желе и ово питање боље расвијетлити, може се то учинити у току дискусије.

Наставник географије и оцјењивање ученика. - Овдје не желим улазити у свестрану анализу оцјењивања ученика. Желим само да истакнам да у добро проведеној настави географије не смије само једна компонента бити одлучна при оцјењивању. Неки ученик слабије памти појединости, али боље повезује чињенице и доноси о њима суд. Други опет има обрнуто својство. Трећи ученик има смисла за цртање. Његов рад треба искористити, а његову добру вољу треба наградити и онда када се у познавању наставне материје најбоље не сналази. Развијање картографске писмености треба да буде у плану наставника на свим степенима школовања. Ученику који зна интерпретирати карту треба одати признање и онда када се увјеримо да он не улаже много труда да материју учењем савлада. Наравно, наставник у томе погледу треба разликовати случајне и површне егзibiције од онога што се код ученика манифестију као стална особина. Има ученика који теорију географије теже савладавају, односно који на часовима географије не показују толико географског смисла, а да се на терену испоље у сасвим друкчијем свјетлу. Наравно, извођење ученика на шетњу уз обавезе које они имају према другим предметима, а и уз друге обавезе наставника, наилази на препреке. Али, путем добровољних активности, које организују сами ученици, наставник може извесна позитивна својства појединих ученика приликом оцјењивања узети у обзир, премда та својства не би смјела бити једина компонента оцјењивања.

Кад је ријеч о активности ученика на пољу географије изван учionице, тј. изван наставног часа, мислим да је ту улога наставника најдрагоценјија. На томе сектору, управо зато јер је он добровољан, наставник може највише доћи до изражaja Ову врсту рада он треба да објеручке прихвати и у границама својих могућности ученицима помаже, како у усмјеравању, тако и у методама њихова рада.

Идејност у настави географије. - Сваки предмет поред образовне има и одгојну сврху. Истицање одгојне сврхе појединих предмета сачињава њихову идејност. Занемарити идејност значи предмет учинити некорисним и непотребним. Наставници географије треба да о томе строго воде рачуна. Нема методске јединице у географији у којој одгојни моменат не би могао доћи до изражажа. Она толико сухопарна јединица о упоредницима и подневцима и географским координатама добива сасвим други смисао кад наставник истакне да се без познавања географске ширине и дужине не би могли замислити данашњи поморски и ваздушни саобраћај, да однос између дужине дана и ноћи зависи од географске ширине и да је рачунање времена у појединим земљама у вези са њиховом географском дужином. Наравно, није ми сврха да на овом мјесту указујем да ли ће ивјесне чињенице које сачињавају идејни склоп извесне јединице бити истакнуте управо приликом обраде одређене јединице или нешто послије, приликом обраде неке друге јединице која је са овом у вези, али је важно истаћи одгојни значај неке материје.

Наставник географије посебно је дужан разбијати сујевјерје и погрешне погледе на космос и код ученика развијати љубав према властитој домовини,

као земљи радних људи, укратко развијати југословенски социјалистички патриотизам. У односу на иностранство дужан је развијати љубав према свим народима свијета, а посебно симпатије према свим радним људима и потлаченим, укратко - код ученика развијати идеје пролетерског интернационализма. Ученик треба путем наставе географије осјетити да су људи на Земљи све више упућени једни на друге и да изолованост појединих области на Земљи све више припада прошлости. Ученик би по завршетку школе морао понијети увјерење да је само уз потпуну сарадњу свих народа и свих земаља могућ пуни свестран развитак цјелокупног човјечанства у материјално благостање и процват позитивних духовних вриједности свију и свакога.

Претјерано залажење у политичку и економску материју у географији. - У вези са овим желио бих нешто рећи о ставу који наставник географије треба да заузме према тенденцијама овакве нарави, које долазе од негографа и теке да се географији као наставном предмету наметну. Против политичких и економских чињеница у настави географије немамо ништа, а то се из досадашњег излагања и без ове тврђе даље закључути. Али то све мора бити у одређеним оквирима. Политичка и економска материја ни у ком случају не би смјела угушити осталу материју географије. Географија је и природна и друштвена наука, она то мора бити и у школи, и пропорције географске материје различитих категорија морале би бити усклађене тако да познавање природе у школи буде у извјесној мјери у равнотежи са свим оним што сачињава одраз дјеловања човјека у природи. Настава географије у основној и средњој школи не би се смјела једнострano развијати. У географији као науци може овај или онај географ писати о овоме или о ономе према властитом нахођењу, али у настави географије треба стално и увијек поступати дијалектички и чувати комплексност проматрања као принцип, јер се само на тај начин може одржавати њен образовни и одгоjni циљ. Свјестан и добар наставник географије увијек ће настојати да принцип комплексности у настави његова предмета буде на снази и неће допустити скретање географије са те линије на терен неког предмета укоме једна категорија знања гуши другу.

Континуитет у настави географије. - Наставник географије треба, уосталом као и наставник ма кога предмета, у процесу наставе држати континуитет са војим предметом. Не би се смјело десити, као што се дешавало, да наставници подијеле наставне предмете, па да се један, како се то каже "опредијели" за један, а други за други предмет. То се дешава наставницима који имају диплому из два предмета, напримjer из историје и географије. Један од тих наставника постане, како се то обично каже "историчар", а други "географ". Таква пракса је погрешна, јер наставник који у школи не ради свој предмет, прекида с њим везу и непотребно заборавља оно што је једном из области тога предмета научио. Против такве праксе наставници географије, а и сви други наставници, дужни су да се боре а ни добар директор неће никада допустити да се таква пракса на његовој школи увријежи.

Ко може успјешно обављати наставу географије. - Из свега овога што сам рекао о лицу наставника географије, а што ни у ком случају није потпуно развијен систем теза, постаје јасно да наставник географије треба имати и доста стручног и методског знања и одређену концепцију свога предмета. Наставник географ може обрађивати географију, да се тако изразим, да би задовољио потребе "возног реда", или, опростите, распореда сати. Али он не

може ни стручно, ни методски, ни идејно испунити задатак добrog наставника географије у реформисаној школи, као што уосталом то не може постићи ни искључиви географ на подручју неког другог предмета, који би му као наставни предмет у школи био повјерен.

Закључак. - Изнио сам неколико теза у вези са ликом наставника географије у нашој основној и средњој школи. Сматрао сам да је било потребно о томе говорити свима, а посебно младим наставницима. Свјестан сам да овим рефератом није сва проблематика исцрпљена. Говорећи о лицу наставника изложио сам како таквог наставника треба замислiti не упуштајући се у анализу чињеница које као субјективни или објективни агенси могу позитивно или негативно утјецати на изграђивање жељеног лика наставника географије у нашим школама. Ове чињенице све скупа, и и свака посебно, представљају посебну тематику, којом се ја у овом реферату нисам желио бавити.